

Tabajdi Gábor - Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956 - 1990.

(1956-os Intézet - Corvina, Bp, 2008.)

/Részletek a könyvből/

A belső ellenség elleni határozatok

[...]

A „belső reakció elleni harccal” kapcsolatban végül említést érdemel, hogy az egyes ellenséges, ellenzéki csoportok mellett olykor személyeket is megbélyegeztek az MSZMP döntései. Az ilyen típusú határozatok teszik teljesen egyértelművé, hogy egy-egy adminisztratív eljárásra csak a pártközpont beleegyezése után kerülhetett sor. Figyelemre méltó, hogy a rendszer konszolidálódása után, már a hatvanas évek derekán az intézkedések rendkívül változatos formáit alkalmazták, miként azt a néhány lejegyzett (és elfogadott) intézkedéstervezet bizonyítja. Így 1965. július 20-án⁹⁹ egyszerre engedélyezték hat ellenséges-

nek minősülő személy¹⁰⁰ munkahelyi leváltását, négy fő¹⁰¹ rendőrhatalósági figyelmeztetésben részesítését és egy fő¹⁰² nyugdíjazását. Továbbá döntöttek arról is, hogy „illetékes Vezető Elvtársak beszélgetés során” figyelmeztessenek „az aktív ellenséges személyekről szóló leválasztás céljából” három főt.¹⁰³ További két esetben¹⁰⁴ kimondták, hogy a „Politikai Bizottság szabad folyást enged a belügyminiszternek.” Az illetékes KB-titkárokhoz utalták három személy¹⁰⁵ ügyét, további kettő esetében a „politikai elszigetelés” végrehajtására konkrét felelősöket neveztek meg: „Horváth Zoltán (nyugdíjas, történettudományi munkát folytat) ügyében Szirmai István elvtárs beszéljen Nemes Dezsővel. Ádám Györggyel kapcsolatban (Közgazdasági és Jogi Kiadó, lektor, MTA nemzetközi tájékoztató munkatársa) Nyers Rezső elvtárs beszéljen Vajda Imrével, akit Ádám negatív irányban igyekszik befolyásolni.”¹⁰⁶

Ilyen részletességű intézkedési terv a későbbiek folyamán nem került a PB elé. Ezeket alacsonyabb szinten és minden jel szerint informális úton végezték. Az ellenség, majd ellenzék körének személy szerinti meghatározása azonban a későbbiekben is előfordult.

Az 1966-os előterjesztés melléklete „a jelentésben felvetett területeken lévő néhány exponáltabb személyről” az ideológiai-kulturális szférából 22 ellenséges személyt¹⁰⁷ sorolt fel, míg a „sajtó, TV vonalára visszakerültek” közül 11 személyt¹⁰⁸ bélyegeztek meg, továbbá 12 pedagógust nyilvánítottak ellenségesnek. (A gazdasági vezetők közül ekkor 186 fővel szemben folytattak ellenőrzést.)

¹⁰⁷ Fehér Ferenc (tanár), Erdős Péter (lektor), Horváth Zoltán (író, újságíró), Ádám György (lektor), Józsa Péter (író, fordító), Fürjes József (technikus), Kardos László (tudományos munkatárs, Néprajzi Múzeum), Erdős Péterné (Gorkij Könyvtár), Oltványi (Ártinger) Ambrus (irodalomtörténész), Eörsi István (költő, műfordító), Heller Ágnes (tudományos munkatárs, MTA Szociológiai Kutató Csoport), Szalai Sándor (akadémikus), Czimmer József (dramaturg), Gyurkó László (író, újságíró), Sükösd Mihály (újságíró), Asperján György (újságíró-gyakornok), Bíró Ferenc (mérnök), Kiss Tamás (kritikus), Horváth (Galabárdi) Zoltán (író-dramaturg), Rozsnyai Ervin (kritikus), Tabák András (újságíró), Ladányi Mihály (költő) [...]

¹¹⁰ Bence György (szellemi szabadfoglalkozású), dr. Csákó Mihály (SZÁMOK munkatársa), Csoóri Sándor (költő, a MAFILM dramaturgja), Dalos György (szellemi szabadfoglalkozású), dr. Demszky Gábor (újságíró, szellemi szabadfoglalkozású), Eörsi István (író, műfordító), Hamburger Mihály (gombügynök), Haraszti Miklós (szellemi szabadfoglalkozású), Hegedüs András (MSZMP-ből kizárt nyugdíjas, volt miniszterelnök), Horváth Emília (szociológus), Kenedi János (szellemi szabadfoglalkozású), Kis János (szellemi szabadfoglalkozású), dr. Kiss Ferenc (irodalomtörténész), Konrád György (író), Kovács Mária (az Akadémiai Könyvkiadó szerkesztője), Kőszeg Ferenc (az Állami Könyvterjesztő Vállalat bolti eladója), Krassó György (nyugdíjas), Lengyel Gabriella (szellemi szabadfoglalkozású), Matolay Magdolna (szellemi szabadfoglalkozású), Nagy András (szellemi szabadfoglalkozású), Nagy Bálint (építész), Nagy Jenő (szellemi szabadfoglalkozású), Petri György (költő), Radnóti Sándor (szellemi szabadfoglalkozású), Rajk László (építészmérnök), Berényi Emilné (Törzsök Erika) (szociológus), Solt Otília (tanár), Szabó Miklós (történész), Szilágyi Sándor (szellemi szabadfoglalkozású), Vajda Mihály (szellemi szabadfoglalkozású), dr. Vezér Erzsébet (nyugdíjas). A lista egyéb személyes adatokat is tartalmazott. Ezeket nem közöljük. – MOL 288. f. 5/850 ő. e. [..]

Hollós (Holzschlag) Ervin²¹⁸

Rendfokozatai: 1957. április 19. alezredes

Kisiparos családból származott. Eredeti foglalkozása szücsse-géd. 1938-tól az MSZDP ifjúsági csoportjában titkár, 1939-től illegális kommunista, az OIB tagja. 1942–1944 között a Margit körúti fogházban és a szegedi Csillag börtönben rabosko-dott. Egy testvére Ukrajnában munkaszolgálatosként pusztult el. Miután büntetőszázadba osztották be, 1944. október 19-én két társával (egyikük Sárközi Sándor, később az MN VK 2. Cso-portfőnökség vezetője) megszökött.

1945-ben háromhónapos pártiskolára járt (korábban hat elemít végzett), utána a MA-DISZ budapesti titkára lett. 1950–1952 között 3 éves pártfőiskolát és az ELTE BTK törté-nelem szakát végezte el. Ez alatt az idő alatt tartalékos őrnagyi rendfokozatot is szerzett. 1952–1956 között a DISZ KV titkáráként dolgozott.

Mint túlbuzgó posztsztálinista hívta fel magára a figyelmet a Petőfi Kör vitáiban, Eör-si István 1955-ben „Egy gyanakvónak” címmel verset is írt róla (pontosabban neki dedi-kálta). A kör irodalmi vitáján Déry Tibor kritikus hozzászólásába azt kiabálta bele, hogy „*bízzunk Révai elvtársban és a Pártban! Ne rágalmazza a Pártot!*” [...]

A továbbiakban idézzük Eörsi Istvánt: „Hollós Ervin (...) 1955 tavaszán a Szabad Ifjúságtól rúgott ki. 1955 őszén az Akadémia államvédelmi vagy pártapparátusának segítségével meggátolta, hogy Lukács György aspiránsa lehessen. 1960 áprilisában feltehetően bátyám közbenjárására és a kommunista nómenklatúra jóvoltából felkerültem az egyéni kegyelemmel szabadulók listájára, de Hollós, aki a forradalom leverése óta a megtorlásügyi minisztériumban szolgált [al]jezredek rangban, arra hivatkozott, hogy szabadulásom esetén nem garantálható a közrend, és elérte, hogy ekkor még ne engedjenek ki. Nem állítom, hogy makacs gyűlöletét kizárólag idézett versemmel érdemeltem ki. A forradalom napjaiban a Parlamentben dolgoztam, mint a Szabad Kossuth Rádió munkatársa, és itt is étkeztem kollégáimmal együtt. Egyszer, amikor egyedül ücsörögtem egy asztalnál, elősündörgött valahonnan Hollós, aki – mint kiderült – a Parlamentben bujkált. Mellém ült szőrösen és piszkosan, kövér testéből meghatározhatatlan bűz áradt, megfogta a karomat, felém dőlt és kigúvadó szemmel ezt kérdezte: 'Pista, meg tudjátok ezt valahol állítani?' Undorodva toltam el a kezét: 'Mindenesetre ti mindent megtettetek annak érdekében, hogy ezt sehol se lehessen megállítani' – és átültem egy másik asztalhoz. Nem bocsáthatta meg nekem, hogy rettegett és megalázkodott előttem. Azt sem bocsáthatta meg, hogy 1955 januárjában verset írtam róla.

Egy gyanakvónak

*Gyanú nélkül akarok élni,
nem zsványdicsőségre vágyom.
Ne kelljen soha mást beszélni,
mint ami kibukik a számon.*

*Lukat fűrnél a koponyámba,
hogy titkaimat mind kitudjad,
s gyanútlan agyamba zilálna
borzongó izgalommal ujjad.*

*Milyen csalódás várna akkor,
ily fölényesen nem nevetnél,
dadognál a nemes haragtól,
hogy nincs miért máglyára vessél.*

*Mert én szegődtem oda örnek,
ahol te olyan sandán örködsz,
és én akarom jövendőmnek,
aminek nevében leköpködsz.*

Amikor ennek a versnek kissé gyengébb változata megjelent Útni az ördögöt című kötetemben, én már a Markó utcai börtönben vártam elsőfokú tárgyalásomat, Hollós főfőnyomozó pedig [al]ezredesi rangban olvashatta az ajánlást a cím alatt: 'Hollós Ervinnek'. Így hát néhány hónappal utánam a könyvemet is kivonták a forgalomból, én pedig nem 1960 áprilisában, hanem augusztusban szabadultam.”²²⁰ [...]

²²⁰ Eörsi István: Igaz mértékkel. In: Élet és Irodalom, 2003. január 20.

²²¹ ÁBTL 2.8.1., 6931., MOL 288. f. 5/24, 265, 269, 436, 660, MOL 288. f. 7/20, 155. ő. e. [...]

²²² Bihari Sándor: Miskolci kocsonya. In: Északmagyarország, 1956. június 17.

Harmadik év (1980/81) – a pártutasítások rendszere

[...]

A Szabadegyetem látogatása többek számára is következményekkel járt. A leginkább enyhe következmény a BM-nyilvántartásokba kerülést jelentette, ez gyakorlatilag mindenkiel megtörtént, akinek személyazonosságát meg tudták állapítani. Ennél súlyosabb következményekkel járt, ha az érintettből F dossziés személyt kreáltak, ami annyit jelentett, hogy őt folyamatos hálózati ellenőrzés alatt tartották. Az ennél is súlyosabb eseteket előzetes ellenőrzés vagy bizalmas nyomozás alá vonták. A két eljárás közötti különbség a titkosszolgálati eszközök alkalmazásában rejlett. Míg utóbbinál minden szabályzatban megengedett eszköz alkalmazható volt, és az időtartamot egy évben határozták meg, addig az előzetes ellenőrzésben nem lehetett elrendelni operatív-technikai eszközök használatát, nem lehetett játszmat, csapdát és dezinformációt és K-ellenőrzést alkalmazni.

Szilágyi Sándort, aki már korábban is F dossziés személy volt, minden bizonnyal azért minősítették át „ügydossziévé”, mert az összegyűlt adatok alapján „realizálást”, azaz bírói felelősségrevonást készítettek elő (ami jogi erejű bizonyítékok hiányában elmaradt). Figyelemre méltó, hogy Nagy Jenőt, Eörsi Istvánt és Benyó Pált 1981-ben, Csalog Zsoltot 1982-ben, Halda Alizt 1983-ban vissza kellett minősíteni F dossziés személynek, ami annyit jelentett, hogy a BM sem a bizalmas nyomozás meghosszabbítását, sem ügyük „realizálását” nem volt képes elérni. Nagy Jenő esetében 1982-ben, Eörsi, Csalog és Benyó eseté-

ben 1983-ban ismét felújították a bizalmas nyomozás alá vonásukat. Tekintettel arra, hogy az érintettek tevékenysége a kérdéses időszakban változatlan intenzitással folyt, ez arra utal, hogy Horváth József III/III. csoportfőnök minden áron „eredményt” kívánt elérni ügyükben – a „bomlasztás”, „lejáratás” eszközei bevetése mellett, ezeket ugyanis egyszerű F dossziés személyekkel szemben nem alkalmazhatta. [...]

Előzetes ellenőrzés (e. e.) vagy bizalmas nyomozás (b. ny.)	Tárgya	Megfigyelték	Megjegyzés
„Alapítók” b. ny.	Az „Eszmélet” ¹²³³ című lap mintájára irodalmi lapot terveztek kiadni	Csillag Veronika, Györe Balázs	
„Békétlenek”		Várnai Gábor	
„Csalogány”	Cigányság helyzetének kutatása: Kemény István	Csalog Zsolt	A Fialat Művészek Klubjában (FMK) a magyarországi cigányság helyzetéről tartott előadást – a következő, zsidósággal foglalkozó estet már betiltották
„Fanatikus”	Radikális ellenzéki csoport, amely kapcsolatban állt Pfeiffer bécsi szociáldemokrata újságíróval, aki rendszeresen cikkeket írt a magyar helyzetről	Földvári Tamás, Göndör György, Zsille Zoltán	
„Fekete”	Lukács-iskola	Vajda Mihály, Radnóti Sándor, Bence György	A szervezkedés a BM fikciója volt
„Ingovány” b. ny.	Ellenzéki tevékenység	Ambrus Péter, Csákö Mihály, Erős Ferenc, Dobrányi Zsuzsanna, Horváth Emília	A BM fikciója szerint az említettek a radikális ellenzék „hátszaga”, akik mindenütt jelen vannak
„Kéregetők” b. ny.	SZETA	Göndör György, Havas Gábor, Lengyel Gabriella, Matolay Magda, Nagy András, Nagy Bálint, Solt Otília, Kozák Gyula	
„Kopasz”		Eörsi István	
„Közvetítők”	Munkahelyi szamizdatterjesztés, munkahelyközvetítés	Magyar Bálint, Krokovay Zsolt	
„Kutas” b. ny.		Boquet Gábor	1984-től állt csak bizalmas nyomozás alatt
„Mecénás” (b. ny., lezárva 1980)	Szamizdatterjesztés (Demokrata)	Nagy Jenő	Nagy Jenő a Demokrata és a Hírmondó kiadója és a magyar szamizdatterjesztés technikai oldalának egyik legfontosabb személye volt
„Notre Dame”	Kapcsolat a francia „fellazító” szervezetekkel	Sulyok Miklós	Sulyok francia kapcsolatokkal rendelkező és Párizsban tanult, részt vett a Beszélő kiadásában